

DLA doktori értekezés tézisei

Dani Imre

**Interpretációs lehetőségek Gabriel Fauré
kései noktürnjeiben**

Témavezető: **Dr. habil. Stachó László**

Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem

28-as számú művészet- és művelődés-

történeti tudományok besorolású

doktori iskola

Budapest

2024

I. A kutatás előzményei

Szembetűnő hiányosság tapasztalható a Gabriel Fauré munkásságával foglalkozó magyar nyelvű szakirodalomban, melynek gyarapítása disszertációm elkészítésében döntő szereppel bírt. Míg a szerző dalaival Darázs Renáta *Gabriel Fauré dalai* címet viselő disszertációja és Móricz Klára egy tanulmánya is foglalkozik, a zongoraművek kapcsán csupán néhány soros műismertető található különböző zenei folyóiratokban. A komponista zongoradarabjai továbbá nemcsak a hazai szakirodalomban, hanem a hangversenyéletben is méltatlanul háttérbe szorulnak.

Fauré 1875 és 1921 között keletkezett tizenhárom noktürnje az életmű reprezentatív vonulatát alkotja; közülük az utolsó öt kompozíció zenei nyelvezetében komoly változás tapasztalható. E művek Fauré kései alkotói korszakának egyéni hangján szólalnak meg, így nem csupán a sorozat korábbi darabjaihoz képest mutatnak eltérést, hanem a noktürn-műfaj tradicionális stílusjegyeitől is jelentősen eltávolodnak. Disszertációm a műfaj születésétől – John Field és Frédéric Chopin

munkásságától – indulva vázolja fel azt a történeti és elméleti keretet, amely elengedhetetlen a kései noktürnök komplex és rétegzett analiziséhez.

A témát érintő releváns külföldi kutatások közül kiemelkednek Jean-Michel Nectoux és Robert Orledge monográfiái: ezen írások részletesen mutatják be Fauré életútját, zenei nyelvezetét, valamint zenetörténeti megítélését.

Nectoux és Orledge publikációi mellett számos disszertáció foglalkozik a zeneszerző zongoraműveivel, így a noktürnökkel is. Ezen értekezések bár értékes, mélyreható szerkezeti és harmóniai analíziseket tartalmaznak, az előadói gyakorlat szempontjait érintetlenül hagyják. Kutatásom célja ezen űr kitöltése, s a kései noktürnökben rejlő interpretációs lehetőségek föltárása a zenei szövet, valamint Fauré zenei nyelvezetének ismeretében.

II. Források

Értekezésem elsődleges forrásanyagát a már említett Nectoux- és Orledge-monográfiák mellett az

interpretációs lehetőségek föltárásához használt lemezfelvételek adják. Fauré öt kései noktürnjét tíz zongoraművész – Germaine Thyssens-Valentin, Jean-Michel Damase, Éric Heidsieck, Jean-Philippe Collard, Yvonne Lefébure, Vlado Perlemuter, Paul Crossley, Kathryn Stott, Michel Dalberto és Marc-André Hamelin – olvasatának fényében elemzem: az előadók kiválasztásában az általuk képviselt magas esztétikai minőség mellett a francia zenei hagyományokhoz való kötődésük játszott döntő szerepet.

Disszertációmban ugyancsak kiemelt hanganyagforrásnak számítanak Fauré 1905 és 1913 között készített zongoratekercs-felvételei, melyek hiteles támpontot nyújtanak a zeneszerző saját műveiben alkalmazott időkezeléséhez. A kottapéldákhoz használt elsődleges forrásaim a kései Fauré-noktürnök első kiadásai, melyek publikálása a Heugel és a Durand kiadókhöz fűződik.

A szerzői interpretáció mellett fontos útmutatóként szolgált a 20. század kimagasló zongoristája, Marguerite Long *Au piano avec Gabriel Fauré* című írása, amely az alkotó és az előadóművész kapcsolatába nyújt betekintést. Jóllehet Long nem

készített felvételt a kései noktűrökből, meglátásai relevánsak és mértékadók Fauré zenéjének interpretációját illetően.

Elemzőmunkám másodlagos forrásai közé tartoznak a noktűr műfajtörténeti áttekintéséhez kapcsolódó írások. John Field vonatkozásában Allan J. Wagenheim életrajzi könyvére, valamint Robin Langley, Patrick Piggott és Nicholas Temperley szócikkeire támaszkodom, Frédéric Chopin kapcsán pedig Alan Walker monográfiájára, Tad Szulc életrajzi könyvére, továbbá Jonathan D. Bellman tanulmánykötetére. Fauré vonatkozásában Aaron Copland nekrológja, Charles Koechlin és Norman Suckling életrajzi könyvei jelentettek kiindulópontot, míg a szerző zenei nyelvezetét részletesen elemző írások közül Carlo Caballero és James Sobaskie tanulmányai, illetve Robin Tait PhD-disszertációja szolgált irányadó forrásként.

III. Módszer

Az öt kései noktűrnt egyrészt a noktűr-műfaj történeti áttekintésével – Field, Chopin és Fauré műveinek

összehasonlításával –, másrészt Fauré zenei nyelvezetének organikus alakulását szemléltetve helyeztem kontextusba.

A kései noktűrök interpretáció-analízisét négy zenei szempont alapján strukturáltam: időkezelés, harmóniai nyelvezet, ritmika, valamint egyéni előadói olvasatok. A kottapéldákban az előadói mozzanatok vizuális ábrázolására egységes jelrendszert alkalmaztam.

Az összehasonlító elemzés hanganyag-forrása a felvételek keletkezésének tekintetében 1959-től 2023-ig ível, ami lehetőséget biztosít az interpretációs lehetőségek széles spektrumának föltárására. A tíz zongorista előadói olvasatait Fauré legfontosabb alapelvének fényében is analizálom, mely szerint „a dinamika a lényeg, nem a tempó ingadozásai”. Elemzéseim a különböző zenei jelenségek értelmezései mellett arra is igyekeznek rámutatni, pontosan mit jelent ez a szerzői gondolat a kései noktűrök előadói gyakorlatára nézve.

IV. Eredmények

Kutatásom során az a cél vezérelt, hogy elemzéseimmal – a tíz előadóművész interpretációs megoldásain keresztül – a puritánnak tetsző, ugyanakkor mélyen expresszív zenei szövet mélyére ássak, s ezáltal átfogó képet alakítsak ki azokról a zenei folyamatokról, melyek Fauré kései noktürnjeit jellemzik. Kutatásom rávilágít, hogy a Fauré zongoraműveinek általános előadói gyakorlatába épült „steril tempótartás” jelensége a szerző tévesen értelmezett – fent idézett – alapelvéből fakad. Fauré nem a romantikus előadói hagyomány organikus alkotóelemét képező *rubato* játékmódot tartotta helytelennek, hanem azokat a tempóingadozásokat, melyek öncélú és túlzó virtuozitásból fakadtak, és amelyek felszínes gesztusokra cserélték kompozícióinak mélyebb zenei értelmezését.

Mivel Fauré kifejezetten kevés utasítással látta el kései műveit, az előadók gyakran kapnak szabad kezét a zenei passzázsok időkezelését és dinamikai fölépítését illetően. Elemzéseim kimutatják, hogy azok az előadók, akik a zenei szövet mély megértését tűzték ki célul, nemcsak kiegészítik vagy árnyalják a kései noktürnök elszórt dinamikai indikációit, hanem gyakran felül is írják azokat.

Disszertációm az első részletes magyar nyelvű írás, amely Fauré szólószongora-műveit elemzi; a kései noktürnökhöz kapcsolódó átfogó interpretáció-elemzés terén pedig nemzetközi tekintetben is újdonsággal szolgál.

V. Az értekezés tárgyköréhez kapcsolódó tevékenységek

A listán szerepel valamennyi hangverseny, melyen Fauré-műveket játszottam:

2014. november 9. Bán Máté diplomakonzertje, Zeneakadémia Nagyterme, Budapest

Fauré: e-moll hegedű–zongora szonáta, op. 108 (Bán Máté fuvolaátirata, közreműködött: Bán Máté – fuvola)

2017. április 24. A Weiner Ensemble kamaraestje, Budapest Music Center Könyvtára, Budapest

Fauré: d-moll zongoraötös, op. 89 (a Weiner Ensemble átirata, közreműködött: Baksai Réka – hegedű, Balogh-Jámbor Janka – cselló, Bán Máté – fuvola, Pálfi Csaba – klarinét)

2017. november 9. Szólóest, Hangversenyközpont,
Szentés

Fauré: esz-moll noktürn, op. 33, no. 1

Desz-dúr noktürn, op. 63

fisz-moll noktürn, op. 104, no. 1

2017. november 24. *Ady 140*: Ady Endre Zenés Irodalmi
Emlékest, Fricsay Hangversenyterem, Szeged

Fauré: Desz-dúr noktürn, op. 63

2017. december 1. *Ady 140*: Ady Endre Zenés Irodalmi
Emlékest, Bessenyei Ferenc Művelődési Központ,
Hódmezővásárhely

Fauré: Desz-dúr noktürn, op. 63

2019. július 16. Festival d'été, La Grange aux Pianos,
Chassignolles, Franciaország

Fauré: d-moll zongoratrió, op. 120 (Bán Máté átírata,
közreműködött: Bán Máté – fuvola, Morgane de Lafforest
– cselló)

2022. június 4. Szólóest, Művelődési Ház, Csongrád

Fauré: Asz-dúr noktürn, op. 33, no. 3

Desz-dúr noktürn, op. 63

2023. március 11. Szólóest, Bartók Emlékház, Budapest

Fauré: Fisz-dúr ballada, op. 19

2026. február 13. Fesztiválakadémia *Winterfest*,

Palotaszálló, Lillafüred

Fauré: Fisz-dúr ballada, op. 19

2026. február 16. Szólóest, Szent László Közösségi Ház,

Budapest

Fauré: Fisz-dúr ballada, op. 19

Desz-dúr noktürn, op. 63